

ISLÁM (RLKA08)

Ústav religionistiky MUFF Brno
podzimní semestr 2017

místnost: G32 a J22

čas: pátek 9:10–12:25

bloková výuka 13. 10. (J22)

24. 11. (G32), a 8. 12. (J22)

Attila Kovács

CÍLE KURZU

Kurz poskytuje zevrubný přehled o islámu jako historicky třetím a nejmladším monoteistickém náboženství, vzešlém z prostředí semitské civilizace. Prostřednictvím periodizačního schématu podává obraz jeho historického vývoje a základních proměn – od jeho vzniku počátkem 7. století, přes vlastní komplikovanou přeměnu v rozsáhlý synkretický státní útvar v kontextu obecnějších dějin středověku, rozporuplnou éru stagnace, období střetu s evropským kolonialismem až po soudobou diferenciaci islámu na tradiční, reformistické, mystické a fundamentalistické varianty. Zvláštní pozornost se věnuje vstupu islámu do lokální i mezinárodní politiky jakožto autentického ideologického a státoprávního konceptu.

PODMÍNKY ÚSPĚŠNÉHO ABSOLVOVÁNÍ A ZPŮSOB HODNOCENÍ

Písemný test:

Dva testy (termíny viz níže v harmonogramu), rozsah testů

Podíl testu na celkovém hodnocení: pro kolokvium: **100%**, pro zkoušku: **50%**

Pro připuštění k ústní zkoušce je nutné získat z testů spolu **60%** z celkového počtu bodů

Ústní zkouška:

V rozsahu celého kurzu, na základě tematických okruhů (v studijních materiálech IS)

Podíl ústní zkoušky na celkovém hodnocení: **50%**

Celkové hodnocení:

A (100-93 %) B (92-85 %) C (84-78 %) D (77-69 %) E (68-60 %) F (59 % a méně)

HARMONOGRAM KURZU

1. blok - 13. 10. 2017 (J22)

Úvod: harmonogram a rozsah kurzu, přehled základní literatury, úvod do problematiky.

Džáhilja, prorok Muhammad a vznik islámu

Džáhilja: Náboženské a společenské poměry, Mekka a Arabský poloostrov v před vnikem islámu.

Prorok Muhammad: Muhammadovi životopisy (*síra* a *magházi*) a kritika zdrojů. Muhammad jako člověk (jeho osoba, rodina, klan, kmen), posel (*rasúl*) a prorok (*nabí*), přijetí a osudy islámu v Mekce, první muslimové, *hidžra*. Muhammad jako sociální reformátor, voják, politik, náboženský reformátor a vůdce. Profilování islámu (*millat Ibráhím*), prorok a *umma* (*ansár* a *muhádžirún*, tzv. mečínská ústava), razie, boje, dobytí Mekky, poslední roky, smrt.

Islámské frakce, směry a proudy

Vývoj islámu po Muhammady smrti: tzv. správně vedení, nebo pravověrní kalifové, *ridda* a *fitna*. Sunnité (*ahl as-sunna wa džamá^c*), cháridžité (*chawáridž*) a ší^cité (*ší^cat^c Ali*), prvotní vývoj muslimské komunity.

Ší^ca (*ší^cat^c Ali*): *zajdíja* (ší^cité 5 imámů), *ismá^c ilija* (ší^cité 7 imámů) (*qarmatí*, *nizáija* / „*asasíní*“), *ithná^c ašarija* (ší^cité 12 imámů), „*extrémisté*“ / *ghulát* (*nusajríja* / *alawíja*, alevité, drúzové, jazídové, *ahl-e haqq* a jiní). Reformní skupiny (*ahmadíja*, *bábíja*).

2. blok - 24. 11. 2017 (G32)

Korán a islámská nábožensko-právní tradice

al-Qur'án al-karím: definice, vznik (a způsob zvěstování), struktura, forma, dynamika (problematika tzv. satanských veršů apod.), funkce a význam, problémy a proces kodifikace; výklad a způsob čtení, *tafsír*. Minulost a současnost Koránu, realie.

Formování a zdroje islámské tradice: *Sunna* a *hadíth:* struktura, funkce, proces tradování, sbírky, kritika a otázky důvěryhodnosti.

Základní principy a struktury islámské tradice.

A. Dogma (^c*aqída*) a základní principy islámu (*usúl ad-dín*)

„kořeny“ (*usúl*) a „větve“ (*furú^c*) víry

B. Etika (*ádáb*)

C. Normy lidského chování:

^c*ibádát* (vztah člověk-Bůh), *mu^c ámalát* (vztah člověk-člověk, rodinné, dědičné právo),

^c*uqúbat* (zákazy a příkazy, trestní právo).

Fiqh a islámský právní systém: klasifikace lidských skutků (*fard* / *wádžib*, *mandúb*, *mubáh*, *makrúh*, *harám* a *halál*), základy *fiqhu:* Právní postupy (*qijás* – analogie, *idžmá^c* – konsensus, *ra^c j* – osobní názor, *idžtihád* – vlastní rozhodnutí), právní školy.

Náboženští specialisté: *‘ulamá‘* a *fuqahá‘*, vývoj a proměny islámských struktur. Koránské školy, *madrasy* a univerzity, knihnice. Ší‘itské a sunnitské instituce. *Fatwá* a *muftí*.

Pět pilířů víry (*arkán ad-dín*)

1. vyznání víry (*šaháda*),
2. modlitba (*salát*),
3. půst (*saum / sijám*) v měsíci *ramadán*
4. almužna (*zakát* a *sadaqa*),
5. pouť (*hadždž*), velká a malá pouť do Mekky

3. blok - 8. 12. 2017 (J22)

Test I. (z rozsahu přednášek 1.-2. bloků) (8. 12. 2017, 9:10-9:45)

Islámská eschatologie a kosmologie

Stvoření světa a „islámské dějiny“, proroci, poslední soud, konec světa a Mahdí. Svět a jeho obyvatelé, nebo, země, peklo, ďáblové a *džinnové*, lidé, angelologie. Exkurze: Muhammad a jeho noční cesta a vystoupení do nebes (*al-‘isrá wa ‘l-mir‘ádž*).

Islámská filozofie (*falsafa*), mystika (*tasawwuf*), lidový islám a muslimské reálie

Základní filozofické směry a tendence v „klasickém“ islámu: mu‘tazila: *qadarija* vrz. *džabrija*. Syntéze ortodoxie a filozofie: al-Aš‘ari a al-Máturídí. Filozofové na východě (al-Kindí, *ichwán as-safá‘*, al-Farábí, Ibn Síná) a na západě (Ibn Tufajl, Ibn Rušd). Pozdější vývoj (al-Ghazálí, ar-Rází, Nasafí, aš-Šachrastání, Ibn Tajmíja).

Cesty askeze (*zuhd*) a poezie, súfijské techniky a reálie, *taríqy*, al-Halládž, Ibn al-‘Arabí, súfijská poezie (Háfez, Sá‘adí, Rúmí); kult „svatých mužů“, amulety, magie apod.

Od kolébky k hrobu: život a prostředí muslima: islám jako životný styl, životní zastávky (narosení, obřízka, svatba, smrt), náboženský kalendář a svátky.

Islámský reformismus a islamismus, islám na západě, islámofobie

Islámské „sociální hnutí“: wahhábovské hnutí a Muhammad ibn ‘Abd al-Wahháb. *Sanúsíja* a Muhammad ibn ‘Alí as-Sanúsí. *Mahdíja* a Muhammad Ahmad al-Mahdí. *Nahda*: Džamál ad-Dín al-Afghání, Muhammad ‘Abduh, Muhammad Rašíd Ridá.

Islamismus, islámský radikalismus, fundamentalismus, politický islám apod. Genealogie a hlavní směry islamizmu. Základní cíle a doktríny islamizmu, „islamizace společnosti“ (shora nebo zdola?), *da‘wa wa džihád* a „islámský řád“ (*nizám al-islámí*).

Hlavní seskupení a organizace islamizmu:

Asociace muslimských bratrů (*Džamá‘at al-ichwán al-muslimín*), Egypt: (Hasan al-Banná, Sajjid Qutb, současnost). Skupiny „přímé akce“: *at-Takfír wa ‘l-hidžra*, *Džamá‘at islámíja*, *al-Džihád*. Frakce bratrství v Sýrii, Jordánsku a Palestině.

Ší‘itský islámský radikalismus, Irán: „Islámská revoluce“, *ájatolláh* Rúholláh Chomejní a *velájet-e faqih*, export revoluce, současní iránské „reformy“ a trendy. Libanon: hnutí *‘Amal* a *Hizballáh*. Ší‘a v Iráku.

Salafismus a džihádismus (od afgánských *mudžáhidů* přes al-Qá'idu po Dá'íš).

Islám a Západ: orientalizmus a „střet civilizací“. Islám a muslimové v USA, Evropě, Československu, ČR a SR, Islámofobie.

Test II. (z rozsahu přednášek 3. bloku) termín ve zkouškovém období na základě dohody

VYBRANÁ BIBLIOGRAFIE

Primární / pramene

- BAJÁTOVÁ, Moždeh, DŽAMNIJÁ, Mohammad Alí, *Příběhy z pouští a zahrad. Moudrosti a příběhy ze života nejznámějších súfijských mistrů*, Praha, Portál, 1999.
- AL-GHAZÁLÍ, Abú Hámid, *Ghazáliho výklenek světél*, Praha, Academia, 2012.
- HAERI, Šajch Fadhlalla, *Základy islámu*, Praha, Votiba, 1996 = *Islám*, Bratislava, Ikar, 2000.
- IBN ISHÁK, *Život Muhammada Posla Božieho*, (slov. trans. Ján Pauliny), Bratislava, 1967, 2003.
- IBN RUŠD, Abú 'l-Walíd, *Rozhodné pojednání o vztahu náboženství a filosofie*, Praha, Academia, 2012.
- IBN TUFAJL, Abú Bakr, *Živý, syn bdícího*, Praha, Academia, 2011.
- AL-KISÁ'Í, Abú 'l-Hasan, *Kniha o počiatku a konci. Islámské mýty a legendy*, Bratislava, Tatran, 1980.
- Korán*, (czech trans. Ivan Hrbek), Praha, Odeon, 1972 a mnohé další vydání.
- LANDOLT, Hermann & SHEIKH, Samira & KASSAM, Kutub (eds.), *An Anthology of Ismaili Literature: A Shi'i Vision of Islam*, London – New York, I.B. Tauris - The Institute of Ismaili Studies, 2008.
- AN-NAFZÁVÍ, Šejch sídí Muhammad, *Zahrada vůni pro potěšení myslí*, Praha, Dar Ibn Rushd, 2001.

Sekundární / literatura

- BARŠA, Pavel, *Západ a islamizmus. Střet civilizací, nebo dialog kultur?*, Brno, CDK, 2001.
- BERÁNEK, Ondřej & OSTŘANSKÝ, Bronislav (eds.), *Stíny minaretů. islám a muslimové jako předmět českých veřejných polemik*, Praha, Academia, 2016.
- BERÁNEK, Ondřej & OSTŘANSKÝ, Bronislav (eds.), *Islámský stát. Blízký východ na konci časů*, Praha, Academia, 2016.
- BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*, Praha, Leges, 2013,
- BRETT, Michael, FORMAN, Werner, *Mauri: Islám na Západe*, Bratislava, Tatran, 1989.
- CORNE, Patricia, COOK, Michael, *Hagarism: The Macing of the Islamic World*, Cambridge, Cambridge University Press, 1977.
- COOK, Michael, *Muhammad*, Praha, Odeon - Argo, 1994.
- CHITTICK, William C., *Science of the Cosmos, Science of the Soul: The Pertinence of Islamic Cosmology in the Modern World*, Oxford, Oneworld Publications, 2007.
- CARDINI, Franco, *Evropa a islám*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2004.
- COOK, David, *Studies in Muslim Apocalyptic*, Princeton – New Jersey, Darwin Press, 2002.
- DAFTARY, Farhad, *The Ismā'īlīs: Their History and Doctrines*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- DAFTARY, Farhad, *A History of Shi'i Islam*, London, I.B. Tauris, 2013.

- DAFTARY, Farhad & MISKINZODA, Gurdofarid (eds.), *The Study of Shi'ī Islam: History, Theology and Law*, London, I. B. Tauris, 2014.
- DAKAKE, Maria Massi, *The Charismatic Community: Shi'ite Identity in Early Islam*, Albany, State University of New York Press, 2007.
- DELCAMBROVÁ, Anne-Marie, *Muhammad slovo Alláhovo*, Bratislava, Slovart, 1996.
- DENNY, Frederick M., *Islám a muslimská obec*, Praha, Prostor, 1998.
- DEÁK, Dušan & PIRICKÝ, Gabriel & SLOBODNÍK, Martin(eds.), *Súčasný podoby súfizmu od Balkánu po Čínu*, Bratislava, Univerzita Komenského, 2010.
- DEÁK, Dušan, *Indickí svätci medzi minulosťou a prítomnosťou*, Trnava, FF Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010.
- DROZDÍKOVÁ, Jarmila, *Lexikón islámu*, Bratislava, Kalligram, 2005.
- The Encyclopedia of Islam*, New Edition, 12 vols. + index, Leiden, E.J. Brill, 1986-2004.
- Encyclopaedia of the Qur'ān*, 6 vols., Leiden - Boston, E.J. Brill, 2001-2006.
- FILIU, Jean-Pierre, *Apokalypsa v islámu*, Praha, Volvox Globator, 2011.
- GEERTZ, Clifford, *Islam Observed. Religious Development in Morocco and Indonesia*, New Haven – London, Yale University Press, 1968.
- GOMBÁR, Eduard, *Úvod do dejín islámských zemí*, Praha, Najáda, 1994.
- HALLAQ, Wael B., *The Origins and Evolution of Islamic Law*, Cambridge - New York, Cambridge University Press, 2005.
- HILLENBRANDOVÁ, Carole, *Islám. Historie, súčasnosť a perspektívy*, Praha, Paseka, 2017.
- Judaismus, kresťanství, islám*, H. Pavlincová & B. Horyna (eds.), Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 2003.
- KAMALI, Mohammad Hashim, *Shari'ah Law: An Introduction*, Oxford, Oneworld, 2008.
- KEPEL, Gilles, *Boží pomsta. Křesťané, Židé a muslimové znovu dobývají svět*, Brno, Atlantis, 1996.
- KLAPETEK, Martin, *Muslimské organizace v Německu, Rakousku a Švýcarsku*, Brno, CKD, 2011.
- KOVÁCS, Attila, *Alláhovi bojovníci. Vizuálna kultúra radikálnych islámských hnutí*, Bratislava, Chronos, 2009.
- KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Praha, Vyšehrad, 1993.
- KROPÁČEK, Luboš, *Islám a Západ*, Praha, Vyšehrad, 2002.
- KROPÁČEK, Luboš, *Súfismus: Dějiny islámské mystiky*, Praha, Vyšehrad, 2008.
- LANGE, Christian, *Paradise and Hell in Islamic Traditions*, Cambridge - New York, Cambridge University Press, 2016.
- LEWIS, Bernard, *Kde se stala chyba? Vliv Západu na Střední Východ a jeho následná odpověď*, Praha, Volvox Globator, 2003 a 2016.
- MALECKÁ, Jana, *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, Brno, Masarykova univerzita - Filozofická fakulta - Ústav evropské etnologie, 2014.
- MALIK, Zafar Abbas & SARDAR, Ziauddin, *Islám*, Praha, Portál, 2004.
- MAREŠ, Miroslav a kol., *Ne islámu! Protiislámská politika v České republice*, Brno, CDK, 2015.
- MENDEL, Miloš, *S puškou a Koránem: Pojmy a argumenty soudobého islámského fundamentalismu*, Praha, OÚ AV ČR, 2008.
- MENDEL, Miloš, *Islám jako nepřítel? Eseje a poznámky k dějinám a současnosti islámu*, Brno, Masarykova univerzita, 2014.
- MENDEL, Miloš, *Muslimové a jejich svět. O víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu*, Praha, Dingir, 2015.
- MENDEL, Miloš & KOUŘILOVÁ, Iveta (eds.), *Cesta k prameni. Fatvy islámských učenců k otázkám všedního dne*, Praha, OÚ AV ČR, 2003.

- MENDEL, Miloš & OSTŘANSKÝ, Bronislav & RATAJ, Tomáš, *Islám v srdci Evropy: Vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*, Praha, Academia, 2008.
- MÜLLER, Zdeněk, *Islam, historie a současnost*, Praha, Svoboda, 1997.
- NASR, Seyyed Hossein & LEAMAN, Oliver (eds.), *History of Islamic Philosophy*, London – New York, Routledge, 1996.
- NOVÁKOVÁ, Nea, *Předislamští Arabové*, Praha, SPN, 1969.
- The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World*, 4 vols., New York, Oxford University Press, 1995.
- OBUCHOVÁ, Ľubica (ed.), *Variace na Korán. Islám v diaspoře*, Praha, OÚ AV ČR, 1999.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav, *Dokonalý člověk a jeho svět islámské mystiky*, Praha, OÚ AV ČR, 2004.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav, *Hledání skrytého pokladu*, Praha, OÚ AV ČR, 2008.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav, *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*, Praha, Libri, 2009.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav, *Atlas muslimských strašáků aneb vybrané kapitoly z "mediálního islámu"*, Praha, Academia, 2014.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav (ed.), *Smrt, hroby a záhrobí v islámu. Poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů*, Praha, Academia, 2014.
- PETRÁČEK, Karel, *Islám a obraty času*, Praha, Orbis, 1969.
- PETRÁČEK, Karel, HRBEK, Ivan, *Muhammad*, Praha, Orbis, 1967.
- RENARD, John, *The A to Z of Sufism*, Lanham – Plymouth, The Scarecrow Press, 2009.
- ROBINSON, Francis, *Svět islámu*, Praha, Knižní klub, 1996.
- ROSEN, Lawrence, *The Justice of Islam. Comparative Perspectives on Islamic Law and Society*, Oxford – New York, Oxford University Press, 2000.
- SAID, Edward W., *Orientalismus*, Praha, Paseka, 2006.
- SCHIMMEL, Annemarie, *The Mythical Dimensions of Islam*, Chapel Hill, University of North California Press, 1975.
- SOBHANI, Ayatollah Ja'far, *Doctrines of Shi'ī Islam: A Compendium of Imami Beliefs and Practices*, New York – London, I.B. Tauris - The Institute of Ismaili Studies, 2001.
- TAUER, Felix, *Svět islamu. Jeho dějiny a kultura*, Praha, Odeon, 1984, 2007.
- TOPINKA, Daniel (ed.), *Muslimové v Česku. Etablování muslimů a islámu na veřejnosti*, Praha, Barrister & Principal, 2016.
- VESELÝ, Rudolf, *Přehled politických a kulturních dějin islámských zemí od vzniku islámu do konce 18. století*, 2 vols., Praha, Karolinum, 1991.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk (ed.), *Apokalypsa nebo transformace? Mileniální koncepce v minulosti i současnosti*, Praha, Dingir, 2014.
- WAARDENBURG, Jacques, *Islam. Historical, Sociological and Political Perspectives*, Berlin – New York, Walter de Gruyter, 2002.
- EL-ZEIN, Amira, *Islam, Arabs, and the Intelligent World of the Jinn*, Syracuse - New York, Syracuse University Press, 2009.

Filmy

- Islam: The Empire of Faith* (Gardner, PBS, 2000)
- Inside Mecca* (Mitchell, National Geographic, 2003)